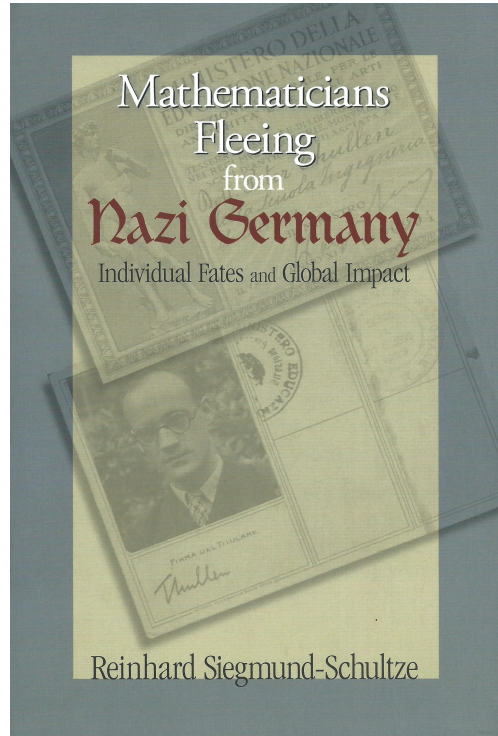

Reinhard Siegmund-Schultze, *Mathematicians Fleeing from Nazi Germany, Individual Fates and Global Impact*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2009, 502 strani.

Konec januarja 1933 so v Nemčiji prišli na oblast nacisti pod vodstvom Adolfa Hitlerja. Takoj so začeli izvajati svoj peklenski načrt, ki je vključeval tudi *dokončno rešitev židovskega vprašanja*. Že 7. aprila 1933 so sprejeli *Zakon o strokovni javni službi*, ki je bil uperjen predvsem proti Židom in političnim nasprotnikom nacistov v javnih službah. Po tem zakonu so bili ljudje židovskega izvora (dovolj je bilo, da je bil eden od njihovih starih staršev Žid) iz javnih služb odpuščeni ali prisilno upokojeni. Težave so imeli tudi tisti iz nemško-židovskih zakonov. Zakon

je med drugimi prizadel tudi učitelje, visokošolske profesorje in pravnike. Sprva so bili izjeme le tisti, ki so se izkazali v prvi svetovni vojni na nemški strani oziroma na strani nemških zaveznikov. S kasnejšo novo odredbo pa so bili odpuščeni do konca leta 1935 vsi javni uslužbenci židovskega rodu. Iz leta v leto se je sistematično preganjanje Židov v Nemčiji samo še stopnjevalo ter se preneslo tudi na anektirane in v drugi svetovni vojni okupirane dežele. Na nemških univerzah se je po letu 1933 dogajalo marsikaj, na primer bojkot predavanj židovskih profesorjev in sovraštvo do židovskih študentov. Težave so nastopile pri dokončanju študija, objavah, habilitacijah itd. Še tako bleščeča znanstvena dela židovskih avtorjev so bila nenadoma razvrednotena.

V takih razmerah je bilo prizadetim profesorjem in znanstvenikom najbolje zapustiti državo, kar ni bilo prav enostavno. To v evropski zgodovini ni bilo prvič. Zaradi oktobrske revolucije so mnogi zapustili Rusijo oziroma Sovjetsko zvezo, po *pohodu na Rim* leta 1922 pa Italijo. V vsakem primeru je šlo za velik *beg možganov*, od katerega so imele največ koristi države, ki so sprejele ubežnike.

Avtor knjige, ki jo predstavljamo, obravnava predvsem izseljevanje matematikov iz Evrope med nacistično vladavino. Knjiga je temeljito dokumentirano delo, ki se ukvarja s tovrstno problematiko, verjetno celo eno prvih. Uporablja tudi nekatere arhivske vire, ki jih prej še nihče ni proučeval. Pravzaprav je delo precej razširjen prevod nemške izdaje iz leta 1998. Opisuje odhod 145 matematikov iz nacistične Nemčije, njihove razloge za odhod, njihove gmotne in druge probleme v zvezi z odhodom, sprejem izseljencev v razne države, pridobivanje novega državljanstva in poudarja njihove prispevke k razvoju matematike v svetovnem merilu. Priliv številnih odličnih matematikov v druge države je imel za posledico temeljito preoblikovanje matematičnih znanosti, zlasti v ZDA, ki so se na ta račun povzpele na vodilno mesto v matematičnih raziskavah. Veliko emigrantov je nadaljevalo s svojim znanstvenim delom na prestižnih ameriških univerzah in inštitutih, kot sta na primer Harvard in Princeton. Posledično je angleščina postopoma postala prevladujoči jezik v znanostih.

Navedimo nekaj bolj znanih imen izseljencev, ki smo jih srečali pri študiju matematike: Emil Artin (1898–1962), Felix Bernstein (1878–1956), Richard Courant (1888–1972), Max Dehn (1878–1952), Adolf Fraenkel (1891–1965), Kurt Gödel (1906–1978), Richard von Mises (1883–1953), Otto Neugebauer (1899–1990), Johann von Neumann (1903–1957), Emmy Noether (1882–1935), Georg Pólya (1887–1985), Hans Rademacher (1892–1969), Issai Schur (1875–1941), Olga Taussky-Todd (1906–1995), Otto Toeplitz (1881–1940), Hermann Weyl (1885–1955), Max Zorn (1906–1993). Nekateri od prvih izseljencev so izdatno pomagali mnogim, da so jim lahko sledili, na primer Richard Courant in Hermann Weyl.